

УДК 338..434:631.147

О. П. Павленко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи,

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

О. Ю. Лещенко,

асистент, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

ОРГАНІЧНЕ ПРИРОДНЕ АГРОВИРОБНИЦТВО В СИСТЕМІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ЙОГО ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

O. Pavlenko,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Finance and Banking

Dnipropetrovsk State Agrarian University of Economics, Dnipro

O. Leschenko,

post graduat student,

Dnipropetrovsk State Agrarian University of Economics, Dnipro

ORGANIC NATURAL AGRICULTURAL PRODUCTION IN FOOD SECURITY SYSTEM AND ITS FINANCIAL SUPPORT

У статті розглянуто основні напрями Державної програми розвитку органічного виробництва, створення системи стимулювання та фінансової підтримки органічного виробництва. Окреслено сучасний стан і проблеми розвитку органічного природного агровиробництва. Проаналізовано стан органічних сільськогосподарських земель в Європі та посівних площ в Україні. Визначено порядок компенсації витрат сільськогосподарськими виробниками при видачі сертифіката відповідності. Доведено, що при забезпеченні розвитку органічного виробництва необхідна адекватна фінансова підтримка з боку держави. Зауважено, що розвиток сфери органічного виробництва та аграрного ринку має перспективи. В статті з'ясовано, що проблемною залишається сфера виробництва продукції тваринництва, про що свідчать рівні рентабельності сільськогосподарської продукції цієї галузі.

The main directions of the State program of development of organic production, a system of incentives and financial support for organic production are considered in the article. Outlined the current state and problems of natural organic agricultural production. The state of organic farmland in Europe and the sown area in Ukraine. Determined order reimbursement farmers in the issuance of certificate of conformity. Proved that ensuring the development of organic farming requires adequate financial support from the state. Notes that the development of areas of organic production and the agricultural market has prospects. The paper found that the problem remains the area of livestock production, as evidenced by the profitability of the agricultural products industry.

Ключові слова: продовольча безпека, агропродовольча політика, економічна доступність, модель національної продовольчої безпеки, державне регулювання.

Key words: food safety, agrofood policy, economical availability, model of national food safety, state regulation.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Стало очевидним, що безальтернативним шляхом виходу агросфери України із системної кризи є перехід на засади стійкого розвитку та органічного виробництва. Останнє за визначенням Міжнародної Федерації руху за органічне сільське господарство (IFOAM) представляє собою особливий вид управління господарством, який характеризується турботою про всі компоненти навколишнього середовища спо-

собом запровадження обмежень або заборони використання речовин чи агроприймів, що негативно впливають на довкілля, псують або забруднюють навколишнє середовище, підвищують ризики в продовольчому ланцюзі [4].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблем та перспектив розвитку органічного аграрного виробництва знайш-

ли своє відображення у працях таких вітчизняних науковців: В.І. Артиш, М.В. А. Берлача, А. Галюса, А.Р. Дуба, Т.О. Зайчука, Д.С. Кропивко, Н.Я. Кутаренко, Є.В. Милованов, П.В. Писаренко, М.К. Шикуча, О.М. Царенко, Т.О. Чайки, В.П. Щербаня та ін., наукові праці яких направлені на вивчення органічного агровиробництва. Питанням державного регулювання ринків продовольчої продукції присвячені наукові праці багатьох вітчизняних вчених-економістів, серед яких варто виділити П.Т. Саблука, С.М. Квашу, О.М. Шпичака, М.О. Солодкого, А.Д. Діброва та інших. Однак поза увагою залишається фінансове забезпечення запровадження органічного виробництва в аграрному секторі економіки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження особливостей фінансового забезпечення екологічного аграрного виробництва, ідентифікація джерел фінансування та державної підтримки, відокремлення етапів реалізації політики продовольчої безпеки держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розвиток органічного виробництва є досить актуальним на сьогодні через низку явних екологічних, економічних та соціальних переваг, що притаманні цій сфері діяльності. Інтенсифікація сільського господарства, яка останнім часом відбувається в усьому світі, має негативний вплив не лише на навколишнє середовище, але і виснажує природні ресурси, без яких ведення агровиробництва неможливе. Тому органічне сільське господарство має екологічні переваги, сприяє скороченню викидів вуглекислого газу, закису азоту й метану, які сприяють глобальному потеплінню.

Органічне сільське господарство, по-перше, знижує ризик втрати здоров'я для сільськогосподарських працівників, адже саме вони найбільш уразливі до дії пестицидів та інших хімікатів, які використовує конвенційне виробництво. По-друге, органічні продукти більш корисні для споживачів завдяки мінімізації впливу на здоров'я токсичних і стійких хімічних речовин. Середньостатистичні конвенційні овочі та фрукти містять у своєму складі понад 20 пестицидів, м'ясо та молоко, у свою чергу, містить антибіотики, гормони, стимулятори росту. Натомість, за дослідженнями вчених з різних країн, органічні продукти на 50% містять більше поживних речовин, мінералів та вітамінів (вітамін С, залізо, магній і фосфор), ніж аналогічні продукти з промислових ферм. Особливо корисні органічні продукти для дітей, оскільки дитячий організм більш вразливий до дії залишків пестицидів, нітратів, важких металів та антибіотиків у продуктах харчування.

тицидів, нітратів, важких металів та антибіотиків у продуктах харчування.

Виробництво органічної продукції (сировини) — це виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені законодавством для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів. Органічна сировина — сировина, отримана в результаті сертифікованого виробництва та спрямовується на подальше використання для отримання нової продукції.

При виробництві органічної продукції у рослинництві заборонено використовувати ядохімікати для боротьби з бур'янами, шкідниками й хворобами рослин, а також мінеральні добрива синтетичного походження, при цьому захист рослин здійснюється переважно препаратами натурального походження, а для живлення ґрунту й рослин використовуються органічні добрива; категорично заборонене використання генетично модифікованих організмів; у тваринництві не дозволяється застосовувати стимулятори росту, гормони й антибіотики, а для лікування тварин використовуються профілактичні засоби й гомеопатичні препарати.

Органічні методи господарювання покращують стан ґрунту та його родючість без застосування хімічно синтезованих добрив. Боротьба з бур'янами та шкідниками проводиться без застосування токсичних пестицидів, оберігаючи тим самим земельні та водні ресурси від забруднення токсичними сполуками. Обов'язкове застосування сівозмін, використання насіння і порід, адаптованих до місцевих умов, і відновлення функціонального біорізноманіття сприяють подальшому зміцненню екологічного балансу.

Зважаючи на вищесказане відзначимо, що залишається ряд невизначених питань в сфері екологічного аграрного виробництва, яке супроводжується надмірним використанням мінеральних добрив та хімічних речовин, посиленням антропогенних факторів, вичерпанням природних ресурсів, зокрема зниженням родючості ґрунтів, зникненням малих річок, забрудненням навколишнього середовища токсичними речовинами. Тому слід відзначити, що в сукупності все це призвело до кризи в екосистемі.

З метою покращення стану здоров'я населення, збереження навколишнього природного середовища, раціонального використання ґрунтів

та інших природних ресурсів у процесі сільськогосподарського виробництва 3 вересня 2013 р. було прийнято Закон України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини", який набув чинності з 10 січня 2014 р. Відповідно до розділу XI "Прикінцеві положення" вказаного Закону суб'єкти господарювання, які маркують свою продукцію як органічну, зобов'язані привести свою діяльність у відповідність із цим Законом протягом шести місяців. Виробництвом органічної продукції (сировини) визнається виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені Законом України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини" для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів [1].

У секторі національної економіки організація аграрного виробництва екологічно чистої продукції займає найважливішу роль для забезпечення продовольчої безпеки держави та разом з тим потребує відповідного фінансового забезпечення. Лондар С.М. пропонує, що серед джерел фінансового забезпечення слід відзначити самофінансування, кредитування і бюджетне фінансування. Таким чином, фінансове забезпечення здійснюється в таких формах: бюджетне фінансування, що здійснюється на безповоротній основі за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів; кредитування, яке здійснюється за рахунок мобілізації тимчасово-вільних коштів на основі принципів забезпеченості, платності, поверненості, цільового призначення; самофінансування, засноване на використанні власних ресурсів для забезпечення розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Органічна продукція, отримана в результаті сертифікованого виробництва, повинна бути підтвердженою. Підтвердження відповідності виробництва органічної продукції (сировини) відбувається видачею сертифіката відповідності на основі рішення, яке приймається після проведення відповідних процедур оцінки відповідності, у тому числі оцінювання, що довели виконання встановлених вимог.

Уповноваженим органом сертифікації є юридична особа, акредитована відповідно до законодавства та уповноважена на здійснення сертифікації виробництва органічної продукції (сировини). Сертифікація та інспекція виробницт-

ва для отримання статусу органічного передбачає щорічні перевірки сертифікуючих та контролюючих органів. Оцінка відповідності виробництва органічної продукції (сировини) проводиться органом з оцінки відповідності виробництва органічної продукції (сировини) згідно з правилами процедури підтвердження відповідності та з технічними регламентами відповідно до законодавства про підтвердження відповідності. Органічна продукція та сировина повинні відповідати показникам якості та безпеки, встановленим технічними регламентами. Оцінювання виробництва органічної продукції та/або сировини проводиться один раз на два роки. Для проведення оцінювання особа подає заяву про перехід на виробництво органічної продукції до органу з оцінки відповідності виробництва органічної продукції (сировини). Оцінювання проводиться аудитором з сертифікації та/або спеціалістом органу з оцінки відповідності відповідно до плану та програми оцінювання, в якій визначені об'єкти, дати проведення оцінювання.

Аграрний сектор економіки України (сільське господарство, харчова і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17 % ВВП та близько 60 % фонду споживання населення. Проте за останні десятиріччя в Україні спостерігається катастрофічне руйнування сільгоспугідь та зниження родючості ґрунтів — основного джерела забезпечення продовольчої безпеки країни та добробуту сільського населення. Інтенсивність процесів руйнування і деградації ґрунтів внаслідок використання застарілих агротехнологій та недотримання фундаментальних законів та правил сільськогосподарської діяльності досягла небезпечної для економічної стабільності держави рівня: впливу ерозії зазнає 57,5% земель країни, кількість орендованих земель щорічно збільшується на 80—90 тис. га. Внаслідок ерозії щорічно втрачається біля 11 млн т гумусу; 0,5 млн т азоту; 0,4 млн т фосфору та 0,7 млн т калію, 38 % орних земель країни є переуцільненими. Останнім часом інтенсивно збільшуються площі кислих і солонцевих ґрунтів. На сьогодні більше 40 % орних земель України потребують проведення їх хімічної меліорації (комплексу заходів, спрямованих на поліпшення фізико-хімічних та фізичних властивостей ґрунтів — гіпсування та вапнування [6].

Велика частина сільськогосподарських виробництв України є збитковими, а значна частина сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, що виробляються, не відповідають світовим стандартам якості та безпеки, що призводить до зменшення експортного потенціалу країни. До того ж, існуюча наявних сер-

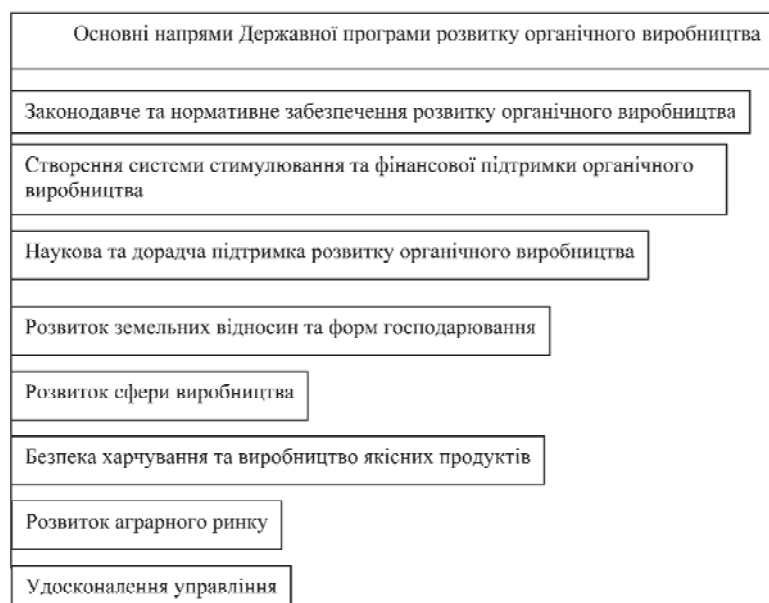

Рис. 1. Основні напрями Державної програми розвитку органічного виробництва

тифікованих земель в Україні, придатних для вирощування органічної продукції, менше 1% у загальній кількості таких земель всього світу. Так, будь-яка країна з розвинутою ринковою економікою може і не мати необхідних ресурсів для екологічного агровиробництва.

У той же час у країнах ЄС та у світі в цілому стрімко поширюється органічне виробництво — цілісна система господарювання та виробництва харчових та інших продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики, що враховують збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання тварин та методів виробництва, які відповідають певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження. Органічне виробництво спрямоване на покращення здоров'я фермерів, населення в цілому шляхом виробництва високоякісного продовольства, сировини та інших продуктів, збереження родючості ґрунтів та навколишнього середовища, розвиток сільської місцевості та стимулювання місцевого й регіонального виробництва.

В ЄС розроблено та виконується План дій по запровадженню та поширенню органічного виробництва, більшість країн-членів ЄС мають свої власні національні програми розвитку цього напрямку сільськогосподарської діяльності. За оцінками експертів світовий ринок споживання органічних продуктів складає близько 40 млрд Євро та має стійку тенденцію до подальшого зростання. З огляду на вищезазначене, та зважаючи на європейську орієнтацію України, існує

невідкладна необхідність розробки та прийняття власної "Державної програми розвитку органічного виробництва" як екологічно-, соціально- та економічно-доцільного напрямку виробничої діяльності [5].

Метою правового регулювання сектору органічного виробництва, має бути забезпечення чесної конкуренції та належного функціонування внутрішнього ринку органічної продукції, а також підтримання та виправдання довіри споживачів до продуктів, маркованих як органічні. Це регулювання має бути спрямоване на забезпечення умов, за яких цей сектор зможе розвиватись паралельно з розвитком звичайного виробництва та ринку.

Створення системи стимулювання та фінансової підтримки органічного виробництва спрямоване на: вдосконалення податкової політики в частині її застосування до учасників органічного виробництва; вдосконалення державної підтримки розвитку сільських територій і сільського господарства з дотриманням вимог СОТ; підтримка реалізації державних регіональних інвестиційних проектів спрямованих на застосування методів органічного виробництва; прийняття Закону України "Про органічне виробництво", узгоджений з сучасними вимогами та регулюванням органічного виробництва в ЄС; впровадити у практику базові агроекологічні вимоги і стандарти відповідно до регламентів ЄС.

Наукова та дорадча підтримка розвитку органічного виробництва спрямовується на такі напрямки: державна підтримка та реструктуризація аграрної науки і освіти, запровадження навчання сільського населення основам ведення органічного виробництва, підготовка фахівців в галузі органічного виробництва на засадах державного замовлення, перепідготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів, розширення наукових досліджень з питань органічного виробництва; створення підсистеми органічного виробництва у єдиній інформаційно-довідковій системі агропромислового комплексу України; розвиток сільськогосподарських дорадчих служб та розповсюдження вітчизняного та світового досвіду ведення органічного виробництва.

Розвиток сфери виробництва включає: державна підтримка конкурентоспроможності традиційної української сільськогосподарської продукції; запровадження науково обґрунтованих систем ведення сільськогосподарського виробництва; державна підтримка виробництва органічних добрив; державна підтримка вироб-

Таблиця 1. Посівні площі основних сільськогосподарських культур в Україні, тис. га

Роки	Посівні площі основних сільськогосподарських культур, тис. га					
	зернові та зернобобові культури	цукрові буряки (фабричні)	соняшник	картопля	овочі відкритого ґрунту	кормові культури
1990	14583	1607	1636	1429	456	11999
1996	13248	1359	2107	1547	476	11026
2000	13646	856	2943	1629	538	7063
2001	15586	970	2502	1604	490	6375
2003	12495	773	4001	1585	480	5074
2006	14515	815	3964	1464	469	3277
2010	15090	501	4572	1408	462	2599
2011	15724	532	4739	1439	498	2477
2012	15449	458	5194	1440	494	2475
2013	16210	280	5051	1388	483	2289
2014 ¹	14801	331	5257	1348	463	2101
2015 ¹	14739	237	5105	1291	440	1990

Примітка: ¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

ництва біологічних засобів охорони рослин та тварин; впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

Розвиток аграрного ринку спрямований на формування внутрішнього ринку органічної сертифікованої продукції; вдосконалення форм реалізації органічної продукції; сприяння експортній діяльності виробників органічної продукції та розширення державної підтримки зовнішнього маркетингу; підвищення аграрного та екологічного іміджу України.

У загальнодержавних та регіональних програмах розвитку сільських територій необхідно передбачити розвиток сектору органічного виробництва при цьому забезпечити подальший розвиток системи професійних і міжпрофесійних об'єднань органічних виробників та переробників органічної продукції (Федерації органічного руху України та ін.) та наділення їх відповідними повноваженнями.

Запровадженню виробництва органічної екологічно чистої сільськогосподарської продукції в багатьох країнах Європейського Союзу з 1989 р. сприяла державна підтримка. При цьому передбачалося, що до 2010 р. приблизно 30% земель, задіяних у сільському господарстві країн ЄС, будуть використовуватися для виробництва органічної продукції. Провайдерами такого виробництва стають "зелені" господарства, кількість яких у країнах Європейського Союзу лише за 2003—2005 р. зросла більше ніж удвічі, а площа земель, переведених на органічне землеробство, за цей самий період збільшилася на 117,8 тис. га [3].

Найбільша частка світових органічних сільськогосподарських земель належить Океанії (33%), Європі (25%) і Латинській Америці (23%). Найбільші темпи зростання органічних сільськогосподарських земель в Європі — на 2 млн га або 12%. Австралія — це країна із найбільшою органічною сільськогосподарською

площею (12 млн га), дещо менше в Аргентині (4,4 млн га) та США (1,9 млн га). Країни з найбільшою часткою органічних сільськогосподарських земель: Фолклендські острови — 35,7%, Ліхтенштейн — 26,9%, Австрія — 18,5% [3]. В Україні ж становище з посівними площами за останні 25 років (таблиця 1) є таким: посіви цукрових буряків знизились на 85%, кормових культур скоротились майже в 10 разів.

Однак, незважаючи на певні труднощі, сьогодні площі сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у світі продовжують зростати — 37 млн га сертифіковані відповідно до міжнародних стандартів.

Ефективним є досвід Данії, в якій у лютому 2004 р. оголошено запуск програми "План дії II" з метою підтримки датських виробників органічних продуктів. Запропонована фінансова допомога у розмірі 338 млн дол. на 2004—2009 рр. частково компенсувала витрати фермерів на виробництво органічної продукції та маркетинг [4]. Зазначена акція охопила понад 10% датських фермерів, кількість яких протягом наступних 5 років збільшилася втричі. Підтримка органічного сільського господарства в Європейському Союзі та сусідніх країнах включає гранти в рамках програм розвитку села, правовий захист, європейські та національні плани заходів. З метою збільшення рівня поінформованості про органічне сільське господарство в 2008 р. у Європейському Союзі було розгорнуто інформаційну кампанію — один з ключових інструментів Європейського плану заходів стосовно органічної харчової продукції та органічного сільського господарства. До того ж, більшість країн-членів ЄС мають національні плани заходів, які досить ефективно втілюються в життя [5].

В Україні сьогодні зареєстровано приблизно 120 операторів органічного виробництва (118 у 2008 р.), а площа сільськогосподарських угідь,

Таблиця 2. Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах, %

	Продукція сільськогосподарства		в тому числі											
			продукція рослинництва	з неї					продукція тваринництва	з неї				
				зерно	насіння соняшнику	пшкорові буряки (фабричні)	Картопля	овочі відкритого ґрунту		м'ясо великої рогатої худоби ¹	м'ясо свиней ¹	м'ясо овець та кіз ¹	м'ясо птиці ¹	МОЛОКО
1990	42,6	98,3	275,1	236,5	29,5	27,2	27,6	22,2	20,6	20,7	2,3	17,0	32,2	27,3
1992	118,9	206,5	346,0	541,6	142,9	233,8	72,8	76,1	131,2	95,4	119,0	32,0	39,6	67,8
1998	-29,5	-3,3	1,9	22,0	-12,0	-18,6	-25,2	-49,9	-59,3	-47,4	-59,4	-43,4	-46,7	-1,3
2006	2,8	11,3	7,4	20,7	11,1	56,2	14,8	-11,0	-38,4	-9,2	-34,3	12,1	-3,7	-6,8
2009	13,8	16,9	7,3	41,4	37,0	12,9	19,1	5,5	-32,9	12,1	-31,8	-22,5	1,4	13,1
2010	21,1	26,7	13,9	64,7	16,7	62,1	23,5	7,8	-35,9	-7,8	-29,5	-4,4	17,9	18,6
2011	27,0	32,3	26,1	57,0	36,5	17,7	9,9	13,0	-24,8	-3,7	-39,6	-16,8	18,5	38,8
2012	20,5	22,3	15,2	45,8	15,7	-21,5	-6,8	14,3	-29,5	2,0	-40,0	-7,2	2,3	52,6
2013	11,2	11,1	1,5	28,5	2,7	23,0	7,0	11,3	-43,3	0,2	-42,8	-10,0	13,6	47,6
2014	25,8	29,2	25,8	36,5	17,9	9,2	16,7	13,4	-35,9	5,6	-52,2	-15,4	11,0	58,8
2015	43,1	80,5	28,2	24,2	47,5	...	-17,9	12,7	-29,6	-6,1	12,6	60,9

Примітка: ¹ Реалізація худоби та птиці на м'ясо без урахування їх передачі на переробку на власних виробничих потужностях.

які сертифіковані як органічні, становить 270 тис. га (не змінна з 2008 р.) [6]. Незначна динаміка на вітчизняному ринку органічного виробництва за умови зростаючого попиту на органічну продукцію є результатом відсутності фінансової підтримки з боку держави. У ст. 19 нещодавно прийнятого Закону України "Про органічне виробництво", який вступить в дію з 01.01.2012 р., передбачається державна підтримка операторів органічного виробництва за рахунок коштів державного бюджету [7].

На сьогодні розвиток органічного агропромисловництва в Україні відбувається завдяки лише підприємницькій ініціативі та міжнародній підтримці через реалізацію низки проектів. Згідно з розробленими програмами фінансової підтримки органічного виробництва в окремих областях України надається компенсація витрат, понесених у зв'язку із проведенням та підтвердженням відповідності виробництва органічної продукції (сировини) та видачею сертифіката відповідності у рослинництві, тваринництві та переробці сільськогосподарської продукції, в тому числі у перехідний період, у розмірі 100% незалежно від видів сільськогосподарської діяльності та видів продуктів переробки.

Для отримання компенсації витрат сільгоспвиробників, понесених у зв'язку із підтвердженням відповідності виробництва органічної продукції (сировини) та видачею сертифіката, в тому числі у перехідний період, необхідно подати наступні документи: заяву претендента на отримання компенсації із зазначенням реквізитів для перерахування грошових коштів; копію Статуту підприємства (для юридичних осіб), свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи — підприємця (для фізичних осіб); копію

паспорту та реєстраційного номеру облікової картки платника податків фізичної особи-підприємця (або уповноваженої особи, яка представляє юридичну особу); копію договору між сільгоспвиробником та відповідним сертифікаційним органом на проведення робіт із підтвердження відповідності виробництва органічної продукції (сировини) та видачі сертифіката, в тому числі у перехідний період; копії платіжних документів, що підтверджують сплату відповідних грошових коштів згідно з вищезазначеним договором; довідку з місцевих органів фіскальної служби про відсутність заборгованості зі сплати податків та зборів до бюджету за попередній рік.

Особи, які претендують на компенсацію другої та кожний наступний рік згідно з Програмою фінансової підтримки органічного виробництва на 2015—2020 роки, крім переліку документів, зазначених вище, повинні надати документи, що підтверджують виробничу діяльність у напрямку органічного виробництва за попередній рік. Компенсація витрат сільгоспвиробників, понесених у зв'язку із підтвердженням відповідності виробництва органічної продукції (сировини) та видачею сертифіката, в тому числі в перехідний період, надається у національній валюті шляхом перерахування відповідних грошових коштів на рахунок сільгоспвиробника у порядку, визначеному органами казначейства, по договорам, що укладались із відповідним сертифікаційним органом, починаючи з 01.01.2015 року [6].

З вересня 2007 р. в Україні діє програма розвитку органічного виробництва (за підтримки ЄС), якою заплановано до кінця 2012 р. довести частку земель сертифікованих органічних господарств до 2 %, до кінця 2015 р. — до 7 %.

Таблиця 3. Середні ціни реалізації продукції сільського господарства у 2016 році*, грн. за тону

	Культури зернові та зернобобові	Насіння культур олійних	Картопля	Культури овочеві		Культури плодові та ягідні	Тварини сільсько-господарські живі	Молоко	Яйця, грн. за тис. шт.
				Усього	з них закритого ґрунту				
Січень	3278,7	8092,7	3453,6	8202,5	44459,9	7191,2	22405,8	5256,9	1388,8
Січень - лютий	3538,3	8672,1	3481,2	8719,1	38814,3	7302,6	21318,3	5282,6	1206,9
Січень - березень	3582,0	8700,0	3224,3	10143,2	33679,5	7349,1	21051,0	5264,0	1114,4
Січень - квітень	3597,7	8759,8	3151,3	11699,8	29893,8	7110,9	21375,2	5240,3	1046,4
Січень - травень	3627,5	8827,8	3134,6	11581,1	23595,3	7101,3	21425,4	5171,6	1025,5
Січень - червень	3605,3	8859,3	3256,5	11305,5	20911,5	8144,2	21400,9	5088,2	1005,3
Січень - липень	3470,9	8855,3	3243,0	10550,7	19580,3	9394,5	21481,2	5013,3	988,6
Січень - серпень	3382,6	8861,0	2996,1	5957,1	18083,8	9293,7	21621,6	5011,2	989,4

Примітка: * Без ПДВ, дотацій, транспортних, експедиційних та накладних витрат.

Необхідно відзначити, що Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 р. заплановано довести обсяг частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10 %. Основними засадами (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 р. передбачено збільшення частки земель, що використовуються в органічному сільському господарстві, до 7 %.

Рівень рентабельності сільськогосподарської продукції свідчить, що проблемною залишається сфера виробництва продукції тваринництва, а саме: м'яса ВРХ, овець та кіз. Якщо ж підрахувати скільки буде витрат припадати на одиницю продукції органічного походження, виявиться, що собівартість буде не більшою, а ще і меншою.

Серед продуктів рослинної виробничої сфери особлива увага приділяється вирощуванню сертифікованого зерна і соняшнику, оскільки такий товар є прибутковим і в більшій мірі продається на експорт та споживається на ринку, ніж інша продукція рослинництва.

На Полтавщині, наприклад, налічується майже 60 сільськогосподарських підприємств, які зацікавлені у виробництві екологічно чистої продукції. Тут за підтримки Фонду "Євразія" розпочато реалізацію проекту "Створення регіонального кластера виробників екологічної продукції", метою якого є налагодження конкурентоспроможного виробництва екологічно чистої продукції без трансгенних та хімічних домішок.

Поки що спроба забезпечити споживчий попит на екологічно чисті продукти харчування вітчизняного виробництва, здійснена в рамках цього проекту, не мала успіху, в основному, тому

що виробники змушені нести додаткові витрати: на отримання товарного знаку "Екологічно чисто та безпечно", на рекламу своєї продукції з цим товарним знаком, на інформування споживачів про переваги екологічно чистої продукції харчування та про гарантії, які надає даний знак тощо. Таким чином, фермерським господарствам не вигідно переходити на органічні методи господарювання, коли можливий додатковий зиск нівелюється додатковими витратами [7].

Отже, для забезпечення розвитку органічного виробництва необхідна адекватна фінансова підтримка з боку держави, яка передбачає надання допомоги селянським та фермерським господарствам у період їх переходу на виробництво органічної продукції. Насамперед, це надання пільгових кредитів на придбання насінневого матеріалу, сільськогосподарської техніки та молодняка худоби, які відповідають вимогам, встановленим для органічної продукції; проведення безкоштовної державної експертизи ґрунтів цих господарств на вміст у них органічних і мінеральних речовин, а також їх хімічну та радіологічну чистоту; дотації (субсидії) у перехідний період тощо. У свою чергу операторам органічного виробництва доцільно отримати юридичний статус, скласти бізнес-план розвитку господарства, займатися виготовленням зазначеної продукції з дотриманням усіх вимог стандартів органічного виробництва не менше 15 років. У випадку порушення встановлених вимог необхідно передбачити адміністративну відповідальність (штрафні санкції, відзиви сертифіката тощо).

ВИСНОВКИ

Темпи зростання попиту на органічну продукцію в світі та Україні зумовлюють не-

обхідність переходу від традиційного виробництва до органічного. Для цього потрібне відповідне фінансове забезпечення, яке, головним чином, у європейських країнах здійснюється державою (гранти, субсидії, пільгове кредитування, дотації тощо). Створення аграрного страхового пулу в Україні сприяло більш ефективному захисту виробничих ризиків, але така система дієва та ефективна залишається в європейських країнах, де фінансування аграрної сфери з Аграрного фонду здійснюється з одночасною підтримкою державними органами влади.

В Україні до прийняття Закону України "Про органічне виробництво" фінансова підтримка вітчизняних операторів органічного виробництва здійснювалася міжнародними організаціями шляхом проведення конкурсів, грантів тощо. Після введення в дію діючого Закону стимулювання діяльності операторів органічного виробництва можуть стати: компенсації витрат на здійснення інспектування та сертифікації органічного виробництва; надання дотацій (субсидій) у період перехідного періоду та впродовж усього періоду органічного виробництва; запровадження пільгової системи кредитування; повне відшкодування витрат на страхування аграрних ризиків.

Література:

1. Закон України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини" // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2014. — № 20—21. — Ст. 721 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
2. Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р." // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2011. — № 26. — Ст. 218 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/736-2007-%D0%BF>
3. Коваленко Т. Виробництво органічної сільгосппродукції та сировини / Агро бізнес, 2014. — № 5(276) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/u-pravovomu-poli/2107-vyrobnytstvo-organichnoii-silgospproduktsiii-ta-syrovyny.html>
4. Концепція державної Програми розвитку органічного виробництва в Україні // Положення Концепції узгоджуються з основними положеннями концепції Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006—2010 роки, схваленої розпорядж. КМУ № 536-р від 21.12.2005 р. та положеннями Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року, затвердженої постановою КМУ № 1158 від 19.09.2007 р.

5. Кривенюк М.Я. Світове виробництво екологічно чистої продукції тваринництва / М.Я. Кривенюк, К.Ю. Ястребов // Біоресурси і природокористування. — 2010. — № 1—2.

6. Чайка Т.О., Чужмир К.М. Фінансове забезпечення запровадження органічного виробництва в аграрному секторі економіки / Т.О. Чайка, К.М. Чужмир // Організаційно-правові форми агропромислових формувань: стан, перспективи та вплив на розвиток територій. Міжнар. наук.-метод. конф., 11—12.11.2011 р. — Київ, 2011. С. 150—154.

7. Щурик М.В. Фінансове забезпечення запровадження органічного землеробства в Карпатському регіоні / М.В. Щурик // Фінанси України. — 2009. — № 4. — С. 92.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On the production and turnover of organic agricultural products and materials", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18>. (Accessed 20-21 September 2014).
 2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine " On basic principles (strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine till 2020", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (Accessed 26 March 2011).
 3. Kovalenko, T. (2014), Organic production of agricultural products and raw materials, [Online], Agrobiznes. Kyiv, Ukraine. <http://www.agro-business.com.ua/u-pravovomu-poli/2107-vyrobnytstvo-organichnoii-silgospproduktsiii-ta-syrovyny.html>
 4. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2005), "Concept of the State Program of organic production in Ukraine", available at: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-45-25> (Accessed 21 December 2005).
 5. Krivenyuk, M.J.(2010), Svitove virobnytstvo ekologichno chistoї produktii tvarinnitstva [World production of environmentally friendly livestock production], Bioresursi i prirodokoristuvannya Kyiv, Ukraine.
 6. Chayka, T.O. Chuzhmir, K.M. (2011), "Financial support for the introduction of organic farming in the agricultural sector" Organizational forms and agro-industrial units: state, prospects and impact on regional development. [International scientific-practical conference], Kyiv, Ukraine, pp. 150—154.
 7. Schuryk, M.V. (2009), Finansove zabezpechennya zaprovadzhennya organichnogo zemlerobstva v Carpatskom regioni [Financial support for the introduction of organic agriculture in the Carpathian region], Finance Ukraine, Kyiv, Ukraine, pp. 92.
- Стаття надійшла до редакції 23.01.2017 р.*